

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 10, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332.14

*М. С. Пашкевич,
д. е. н., доцент, професор кафедри економіки підприємства,
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ
К. П. Лисунець,
аспірантка кафедри економіки підприємства,
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ*

ПРИНЦИПИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

*M .S. Pashkevych,
Doctor of Sciences (Economics), Associated Professor, Professor of the Enterprise Economy Department,
State HEE «National Mining University», Dnipropetrovs'k
K. P. Lysunets,
Post-graduate of the Enterprise Economy Department,
State HEE «National Mining University», Dnipropetrovs'k*

PRINCIPLES OF THE MODERNIZATION OF REGIONAL ECONOMY FROM THE CURRENT REGIONAL POLICY PERSPECTIVE

У статті розглянуто модернізацію економіки регіонів України з точки зору парадигми еволюційної економіки та децентралізації регулювання регіонального розвитку. Визначено особливості еволюційної економіки та модернізації економіки регіонів. Сформульовано принципи модернізації економіки регіонів України.

The article deals with the modernization of regional economy in Ukraine from the perspective of the evolutionary economy and decentralization of the regional regulation. The main aspects of the evolutionary economy and modernization of regions are determined. Principles of the modernization of economy across regions in Ukraine are offered.

Ключові слова: *регіональна економіка, модернізація, регіональний менеджмент, децентралізація.*

Keywords: *regional economy, modernization, regional management, decentralization.*

Постановка проблеми. Факт необхідності тотальної модернізації економіки регіонів України у теперішніх умовах зовнішніх загроз не викликає сумнівів. Тому питання обрання теоретичної та методологічної платформи модернізації економіки регіонів України є актуальною проблемою сучасності. Якщо ця проблема не буде вирішена, то Україна перетвориться на деградууючу економіку, що негативно позначиться на рівня життя населення у всіх регіонах. Навпаки, якщо обрати правильний принциповий вектор модернізації, то існують усі можливості використання наукового та виробничого потенціалу нашої держави на благо українського суспільства.

Однак, теоретичні основи модернізації економіки регіонів України не можуть бути відокремленими від сучасної регіональної політики, яка передбачає певний рівень децентралізації управління територіальним розвитком з боку місцевих громад.

Таким чином, визначення принципів модернізації економіки регіонів України в контексті вихідної основи регіональної політики децентралізації є своєчасним та важливим питанням.

Аналіз останніх досліджень. Внаслідок того, що проблема модернізації економіки регіонів України є невичерпною через зміну технологічних укладів, появу нових моделей взаємодії економічних суб'єктів, то слід зазначити, що обґрунтування стратегії модернізації економіки регіонів є достатньо вивченим науково-практичним аспектом державної регіональної політики, що відображено у працях вчених, серед яких Алімов О.М., Амоша О.А., Бакаєв О.О., Варналії З.С., Волошин В.В., Геєць В.М., Долішній М.І., Дорофієнко В.В., Дорогунцов С.І., Кравцов В.С., Лібанова Е.М., Геєць В.М., Лисецький А.С., Лукинов І.І., Мельник Л.Г., Мокій А.І., Олійник Я.Б., Танчук Н.В., Хвесик М.А., Чернюк Л.Г., Чумаченко М.Г., Шостак Л.Б. та інші.

Концептуальні підходи до розроблення сучасних механізмів модернізації економіки регіонів України ґрунтуються на теорії розвитку та економічного росту таких вчених, як С. Кузнець, А. Маршалл, І. Ізард, Д. Медоуз, Р. Солоу, М. Туган-Барановський, Дж. Форрестер, Й. Шумпетер, які виокремлювали різні комбінації факторів, що спричиняють найбільший вплив на динаміку трансформаційних процесів у економічній системі країни та регіону.

Серед останніх результатів досліджень доцільно виокремити наступні. Наприклад, у [1, с.4] основні механізми модернізації економіки регіонів запропоновано розробляти у сфері управління інвестиційним потенціалом території на основі варіантності та динамічності сценаріїв можливих змін факторів, а важелі регіональної політики розвитку здебільшого стосуються податкової та фінансово-кредитної сфери. У [2, с.9; 4, с.4] модернізаційні механізми розвитку економіки регіону складаються з фінансових, структурних, інституційних, законодавчих, функціональних, організаційних та управлінських, що відповідає стратегічним векторам регіональної політики. Однак, на нашу думку, сучасний інструментарій соціально-економічного зростання регіонів повинен бути адаптований під інноваційну модель державної регіональної політики, на чому наголошується у [3].

Спеціальні механізми стимулювання інноваційної діяльності та співпраці між науковими установами та виробничими підприємствами, відображені у відповідних законодавчих актах, розроблялися Соловйовим В.П., Федуловою Л.І. Методологічні підходи до просторової організації інноваційної діяльності, на основі яких можливо модернізувати економіку регіонів, обґрунтовано Онищенком В.О. у [5, с.4]. Зокрема, автор наголошує на таких характеристиках інноваційного простору, як «багатомірність та поліструктурність, які ... утворюють поля та відповідні їм структури – наукове, технологічне, інституційне, фінансово-інвестиційне, інфраструктурне, виробниче». Таке твердження прямо пов'язує принципи інноваційної моделі економіки з принципами модернізації економіки регіонів.

Активно просуваються ідеї кластерних територіально-виробничих утворень, як основи модернізації економіки регіонів. Однак, якщо в Україні та країнах

СНД розгляд механізму формування виробничих кластерів для регулювання розвитку регіонів знаходиться у стадії наукового обґрунтування [10, с.131], то у розвинутих економіках він перебуває у процесі постійного удосконалення внаслідок набутого практичного досвіду регіональної влади в управлінні територіальними кластерами [6-9]. Наприклад вчений Десроджерс П., Гласміер А. працюють над проблемою визначення більш ефективної моделі територіальних кластерів у межах регіону, заснованої на концепції спеціалізації або утворення полі-кластерів [6-7,9]. Навпаки, вчені Амін А., Срифт Н., Ламбу Дж. досліджують основи управління глобальними мережами з позиції оптимального поєднання механізмів ринкового регулювання та державного впливу [8].

Не зважаючи на значний науковий доробок щодо вирішення завдання формування ефективних механізмів модернізації економіки регіонів, сучасний стан економічної та соціальної сфери українських регіонів свідчить, як на нашу думку, про низький рівень практичного застосування існуючих наукових розробок у галузі регіональної економіки, не достатню інтегрованість механізмів між собою та їх адаптації до існуючого нормативно-правового поля України, відсутність практичної реалізації принципів приватно-науково-державного партнерства. Також принципи модернізації економіки регіонів України повинні відповідати ідеям регіональної політики децентралізації.

Мета дослідження. Таким чином, дослідження має на меті формування принципів модернізації економіки регіонів з урахуванням сучасної державної регіональної політики децентралізації.

Виклад основного матеріалу. В основі модернізації економіки регіонів України повинні знаходитися принципи еволюційної парадигми розвитку. У свою чергу, регіональна політика децентралізації також повинна враховувати закономірності еволюційної економіки, оскільки остання тісно пов'язана з попередженням виникнення просторових соціально-економічних депресій.

Парадигма еволюційної економіки полягає у структурних економічних змінах, тобто, на наш погляд, можна ототожнити модернізації економіки регіонів з її структурними змінами. Зрозуміло, що структурні зміни, у свою чергу, неможливі без наявної ефективної інноваційної та технологічної політики, оскільки саме новітні технології та фундаментальні наукові дослідження визначають секторальну економічну структуру країн та регіонів.

Принципи еволюційної економіки, які пропонуються взяти за вихідні у формуванні принципів модернізації економіки регіонів, відрізняються від принципів неокласичної економічної моделі.

Еволюційна економіка на рівні окремих регіонів передбачає високий рівень варіативності шляхів регіонального розвитку, а також високий ступінь непередбачуваності змін. Тому в цих умовах особливо важливим стає рівень автономії регіональних органів самоуправління у виборі стратегії територіального розвитку, що відповідає ідеї децентралізації в Україні. Адже під децентралізацією слід розуміти делегування прав та повноважень на рівень регіонів у частині обрання стратегії формування власної регіональної конкурентоспроможності з урахуванням цілісності всієї держави.

При цьому під територіальним розвитком слід розуміти територіальне формування нового економічного розмаїття (економічної варіативності). Однак, парадигма еволюційної економіки накладає на процеси модернізації економіки регіонів певні обмеження, в результаті яких стратегії модернізації можна умовно розділити на дві категорії: 1) модернізація економіки регіонів в умовах механізму інноваційної фільтрації та механізму залежності від обраного шляху розвитку; 2) модернізація економіки регіонів в умовах дії факторів «випадок» та «зростаюча віддача».

Модернізація економіки регіонів в умовах механізму інноваційної фільтрації та механізму залежності від обраного шляху розвитку характеризується низьким рівнем ефективності внаслідок високої інертності регіональної системи та супротиву інноваційним процесам.

Налагодження інноваційних процесів у регіоні ще не означає регіональний інноваційний розвиток, адже регіональний уклад (потенціал продуктивних сил, складений порядком взаємодії економічних агентів, традиції та цінності, культура ведення бізнесу тощо) виступає своєрідним фільтром для нових ідей та технологій. Нерідко інновації формуються в одних регіонах, а комерціалізуються та приносять вигоду – у інших. Це явище пояснюється дією механізму фільтрації регіональним середовищем інноваційних ідей, спроможних модернізувати економіку регіонів.

У свою чергу, підприємства регіону залежать від обраного шляху розвитку, а саме налагоджені виробничі процеси з використанням певних технологій характеризуються певним рівнем витрат. При чому, цей рівень, оскільки підприємство задоволено цими виробничими процесами, є не найбільшим, а зниженим внаслідок дії ефекту масштабу та пристосування до виробництва.

Навпаки, витрати на впровадження нових технологій у виробництво будуть надмірно високими у порівнянні з наявними низькими. У такому випадку підприємство навряд чи погодиться на модернізацію виробництва. З наведеного можна зробити висновок, що одним з принципів модернізації повинно стати перевищення витрат підприємства при застосуванні нинішньої технології над витратами від застосування нової модернізованої технології.

Модернізація економіки регіонів в умовах дії факторів «випадок» та «зростаюча віддача» характеризується тим, що згідно теорії хаосу та самоорганізації структур випадковість є рушійною силою розвитку. В цьому контексті модернізація ґрунтується на імпульсі випадковості, коли у регіоні з'являється інноваційна технологія, регіональний фільтр її пропускає, а підприємства вбачають у ній ефект зростаючої віддачі, коли витрати на впровадження є меншими за витрати, які несе підприємство при теперішньому технологічному укладі. При цьому зростаюча віддача включає у себе весь комплексний ефект, який підприємство може отримати у подальшому, якщо ця технологія займе домінуючу позицію в економіці.

Очевидно, що багатоваріантність стратегії модернізації економіки регіонів передбачає певний рівень автономії органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо регіонального розвитку. Тоді децентралізація у регіональній політиці повинна передбачати механізми та інструменти прийняття рішень щодо модернізації економіки регіонів.

Таким чином, принципи модернізації економіки регіонів в аспекті сучасної регіональної політики та вихідна методологічна платформа сучасного регіонального розвитку повинні зводитися до наступних.

1. У сучасному світі існує проблема того, що стратегії та шляхи регіонального розвитку принципово не можуть бути передбачені та заплановані внаслідок потужної дії фактору «випадок», який відкриває чимало можливих траєкторій для розвитку. Виникають питання, як тоді у таких умовах формувати регіональну політику? Якою вона повинна бути? Адже штучне формування нового шляху розвитку регіону, тобто модернізація економіки регіону (технологічна або організаційна) принципово неможлива, тому що у її основі лежить непередбачуване наукове відкриття та багато інших непов'язаних між собою рішень у часі та просторі.

На наш погляд, регіональна політика повинна формувати сприятливе регіональне середовище, що виражено у відповідному принципі.

2. Принцип вибору траєкторії розвитку з багатьох наявних передбачає, що регіональна політика повинна делегувати право регіонам самостійно обирати стратегію модернізації власної економічної системи. Цей принцип тісно пов'язаний з процесами інвестування у проекти регіонального розвитку. У цьому аспекті виникають питання не тільки обґрунтування ефективності інвестиційних проектів, але й можливості розпорядження інвестиційними ресурсами, у тому числі сформованими за рахунок бюджетних коштів. У свою чергу, це принцип тягне за собою бюджетну реформу та перегляд пропорцій розподілу фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами та фондами.

3. Принцип прийняття неминучості економічних рецесій у регіональній економіці, як закономірного етапу циклу розвитку. Цей принцип, як жодний інший, повинен стати основою модернізаційної політики по відношенню до економіки регіонів. Адже впровадження нових технологій і вихід на економічне зростання регіону – це лише етап підйому у загальному циклі розвитку, на зміну якому прийде рецесія. Тому процес модернізації апіорі є постійним та неминучим для регіональної економічної системи.

4. У неокласичній економічній теорії було обґрунтовано концепцію рівноважної раціональності, яка передбачає, що економічний агент у своїх діях керується раціональними підходами та прагне рівноважного стану. Еволюційна економіка спростовує цей підхід та вказує на те, що економічний агент є ірраціональним за своєю природою та діє в умовах асиметричної інформації. Це не може не відбитися на процесах модернізації економіки регіонів, оскільки будь-які зміни завжди торкаються інтересів різних груп економічних суб'єктів: влади, бізнесу та громадян. Тому принцип багатополярності у дотриманні інтересів регіональної спільноти повинен знаходитися у основі модернізації регіональної економіки.

5. Принцип інформаційної інклюзивності регіональної економіки передбачає, що регіональні процеси повинні бути максимально включені у світовий інформаційний простір та відповідати динаміці інформаційних змін. За останні 260 років у світі змінилися 6 технологічних укладів, при тому, що перехід від рубила до перших машин тривав тисячі років. Це означає, що виробництво нових знань і технологій має експоненційну залежність у часі, тобто все більше і більше знань виробляється за все менший та менший проміжок часу. Заходи з модернізації економіки регіонів не можуть не враховувати ці інформаційні тренди. У першу чергу модернізація повинна ґрунтуватися на ефективній інформаційній політиці у регіоні, яка б вирішувала завдання інформаційного живлення регіону та ефективної фільтрації інформаційних потоків.

6. Принцип еволюційної революційності. У основі цього принципу знаходиться фундаментальна дилема про принципову можливість або не можливість радикально, кардинально змінити курс регіонального розвитку. На перший погляд, радикальні зміни у курсі регіонального розвитку неможливі, оскільки діють фактори фільтраційного середовища та залежності від обраного шляху розвитку, які впливають на територіальне розміщення, у першу чергу, інновацій. Регіональна

політика повинна бути чітко вписана у регіональний контекст продуктивних сил та існуючий технологічний уклад, культуру ведення бізнесу тощо. Дійсно, нерідко проголошуються правильні цілі регіонального розвитку – модернізація виробництва, інноваційний розвиток, впровадження нано-технологій тощо. Однак, прискореного розвитку так і не спостерігається. Чому? Тому що сформована регіональна політика, яка ґрунтується на подібних декларативних цілях, не випливає у існуючий регіональний уклад. Неможливо одразу переорієнтувати виробництво на новий технологічний лад. Неможливо одразу прискорити інноваційний розвиток або суттєво підвищити стандарти якості життя на певних територіях. З іншого боку, саме революційний характер змін іноді називають проривом, який забезпечує територіальний розвиток на кшталт «економічного дива». Однак, на наш погляд, революційні зміни завжди добре підготовлені внаслідок еволюційних зрушень.

7. Принцип суб'єктної відносності під час модернізації регіональної економіки полягає у тому, що під час управління структурними змінами (технологічними або організаційними) необхідно враховувати вплив асиметричної інформації на багатовекторність стратегічної поведінки економічних суб'єктів. Імплементация заходів з модернізації регіональної економіки багато у чому залежить від поведінки економічних агентів. У свою чергу, поведінка економічних агентів залежить від їх власної стратегії розвитку. Тому процес модернізації регіональної економіки знаходиться під суттєвим впливом суб'єктної відносності, тобто розглядається та імплементується з точки зору різних економічних агентів, що може призвести до різних кінцевих результатів модернізації.

8. Принцип відмови від оптимальної рівноваги. Традиційно завданням регіональної економічної політики вбачалося формування таких процесів в економіці регіону, щоб досягався певний оптимум. Однак, в умовах еволюційної децентралізованої економіки, регіональна політика не повинна прагнути оптимальної рівноваги згідно обраної цільової функції, а повинна створювати умови для постійного оновлення технологій та їх поширення з метою структурних змін. Це пов'язано з проблемою ринкової економіки, коли проникнення інновацій на регіональний ринок блокується обмеженим доступом до інформації або лобіюванням декількома крупними фірмами власних інтересів. Децентралізація у регіональній політиці також передбачає відсутність рівноваги у межах всієї держави, адже кожен регіон матиме власну стратегію розвитку та темпи інноваційних змін, власну ресурсну базу та продуктивні сили, власне фільтраційне середовище та композицію стратегічних інтересів економічних агентів.

Висновки.

1. Модернізація економіки регіонів являє собою зміни інноваційного характеру. Децентралізація регулювання регіональної економіки відкриває можливості для регіонів самостійно обирати стратегію інноваційного розвитку та модернізації.

2. Згідно концепції еволюційної економіки можна стверджувати, що модернізація регіональної економіки залежить від механізмів фільтрації інновацій регіональним середовищем та залежності регіональної економіки у комплексі від обраної стратегії розвитку.

3. До принципів модернізації економіки регіонів в аспекті еволюційної економіки повинні відноситися: принцип формування сприятливого регіонального середовища, принцип вибору траєкторії розвитку з багатьох наявних, принцип прийняття неминучості економічних рецесій у регіональній економіці, принцип багатополарності у дотриманні інтересів регіональної спільноти, принцип інформаційної інклюзивності регіональної економіки, принцип еволюційної революційності, принцип суб'єктної відносності, принцип відмови від оптимальної рівноваги.

Література.

1. Матвієнко Р.О. Управління регіональним розвитком в умовах перехідної економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Р.О. Матвієнко. – Київ, 2005. – 20 с.
2. Прутула Х.М. Стабілізаційні механізми розвитку економіки регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Х.М. Прутула. – Львів, 2004. – 21 с.
3. Указ Президента України № 187/2012 «Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/14581.html>
4. Мокій А.І., Структурні реформи та інституційні зміни у транзитивних економіках - передумова економічного розвитку / А.І. Мокій, В.А. П'ятак, Г.О. Дідич // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2005. – Вип. 18. – Ч.1. С.35-44.
5. Онищенко В.О. Теоретико-методологічні засади просторової організації інноваційної діяльності / В.О. Онищенко, О.В. Комеліна // Економіка і регіон. – 2010. – № 1 (24). – С. 3-9.
6. Desrochers P., Sautet F. Cluster-Based Economic Strategy, Facilitation Policy and the Market Process / The Review of Austrian Economics. – 2004. - 17:2/3. – P. 233-245.
7. Desrochers P. Geographical Proximity and the Transmission of Tacit Knowledge / The Review of Austrian Economics. – 2001. – 14:1. – P. 25-46.
8. Amin, A., Thrift N. Neo-Marshallian Nodes in Global Networks. International Journal of Urban and Regional Research. – 1992. – 16. – P. 571-587.
9. Glasmeier A.K. Economic Geography in Practice: Local Economic Development Policy / G.I. Clark, M.P. Feldman, M.S. Gertler / The Oxford Handbook of Economic Geography: Oxford University Press. – 2000. – 451p.
10. Бидельманова М.М. Предпосылки создания кластеров и их роль в развитии экономики Республики Казахстан / М.М. Бидельманова // Наукowo-виробничий журнал Часопис економічних реформ, 2012. – №1(5). – С.129-135.
11. Lambooy Jan G. Evolutionary economics and regional policy / Jan G. Lambooy, Ron A. Boschma // The Annals of regional Science. – 2001. - № 35. – P. 113-131

References.

1. Matviienko, R.O. (2005), "Management of regional development in transition economies Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.
2. Prytula, Kh.M. (2004), "Stabilization mechanisms of regional economic development", Ph.D. Thesis, Economy, L'viv, Ukraine.
3. President of Ukraine (2012), Decree "About the National Action Plan for 2012 to implement the program of economic reforms for 2010-2014 "Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State"", available at: <http://www.president.gov.ua/documents/14581.html> (Accessed 04 Oct 2014).
4. Mokij, A.I. P'iatk, V.A. and Didych, H.O. (2005), "Structural reforms and institutional changes in transition economies - a prerequisite of economic development", Visnyk L'viv's'koi komertsijnoi akademii Serii ekonomichna, vol. 18, no.1, pp.35-44.
5. Onyschenko, V.O. and Komelina, O.V. (2010), "Theoretical and methodological basis of the spatial organization of innovative activity", Ekonomika i rehion, vol. 1 (24), pp. 3-9.
6. Desrochers, P. and Sautet, F. (2014), "Cluster-Based Economic Strategy, Facilitation Policy and the Market Process", The Review of Austrian Economics, vol.17:2/3, pp. 233-245.
7. Desrochers, P. (2001), "Geographical Proximity and the Transmission of Tacit Knowledge", The Review of Austrian Economics, vol. 14:1, pp. 25-46.
8. Amin, A. and Thrift, N. (1992), "Neo-Marshallian Nodes in Global Networks", International Journal of Urban and Regional Research, vol. 16, pp. 571-587.
9. Glasmeier, A.K. Clark, G.I. Feldman, M.P. and Gertler, M.S. (2000), Economic Geography in Practice: Local Economic Development Policy, The Oxford Handbook of Economic Geography: Oxford University Press, Oxford, UK.
10. Bydel'manova, M.M. (2012), "Background of the clusters and their role in the economic development of the Republic of Kazakhstan", Naukowo-vyrobnychyj zhurnal Chasopys ekonomichnykh reform, vol.1(5), pp.129-135.
11. Lambooy, Jan G. and Boschma, Ron A. (2001), "Evolutionary economics and regional policy", The Annals of regional Science, vol. 35, pp. 113-131.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"